

Pozitívna inkluzívna škola

Positive inclusive school

Veronika Bisaki, Silvia Sodomová

Fakulta psychológie, Paneurópska vysoká škola v Bratislave

Abstrakt

Príspevok prináša prvé skúsenosti psychológov v práci v inkluzívnej základnej škole postavenej na pozitívnej psychológii a poskytuje informácie o niektorých formách a metódach práce učiteľov, školských psychológov, špeciálnych učiteľov a asistentov učiteľov s deťmi so špeciálnymi potrebami (deťmi s ADHD, s poruchami učenia a správania, s emočnými poruchami, mentálnou retardáciou, a i.), ktoré sa vzdelávajú s deťmi bez handicapu. Projekt inkluzívneho vzdelávania vyžaduje vybudovať multidisciplinárne tímy expertov s úzkymi vzťahmi a každodennou kooperáciou, najmä v oblasti preventívnych, diagnostických a intervenčných aktivít.

Kľúčové slová: *inklúzia, inkluzívna škola, inkluzívne vzdelávanie, multidisciplinárny tím*

Abstract

The paper gives information dealin with the first experiences of psychologists in their work in the inclusive primary school with aplication of positive psychology and some forms and methods of the work of teachers, school psychologists, special teachers and assistant of teachers with special needs pupils (children with ADHD, learning and behavior difficulties, emotional disorders, mental retardation etc.) which are learned together with mainstream pupils. The project of inclusive education needs to build very good prepared multidisciplinary teams of experts with narrow interactions and daily cooperation for good education of children, especially in the sphere of prevention, assessment and intervention activities.

Key words: *inclusion, inclusive school, inclusive education, multidisciplinary team*

1 ÚVOD

Vláda Slovenskej republiky schválila v novembri 2011 členstvo Slovenskej republiky v Európskej agentúre pre rozvoj špeciálneho vzdelávania, čo jej umožnilo byť súčasťou medzinárodnej odbornej platformy podporujúcej rozvoj inkluzívneho vzdelávania, pri ktorom škola rešpektuje rôznorodosť a individualitu detí.

Problém inklúzie vo vzdelávaní na Slovensku sa začal definovať najmä po januári roku 2012, kedy vláda Slovenskej republiky prijala koncepciu inkluzívneho vzdelávania a následne 20. februára 2012 poukázala na potrebu legislatívneho vymedzenia pojmov segregácia a inklúzia v antidiskriminačnom zákone, v zákone o výchove a vzdelávaní a v ďalšej relevantnej legislatíve. V koncepcii vzdelávania z 11. januára 2012 sa zdôraznilo, že je potrebné vypracovať „konkrétny model školskej inklúzie pre rôzne situácie a cieľové skupiny s ambíciou vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy“.

Odborníci Daniels a Garner (1999), akcentujúc pojem inklúzia, poukazujú na to, že „posun od ‚integrácie‘ k ‚inklúzii‘ nie je len terminologickým rozdielom, ktorý by bol výsledkom politickej korektnosti, ale zásadnou zmenou perspektívy. Znamená posun od ‚deficitného‘ modelu, ktorý stojí na predpoklade, že ťažkosti, problémy majú svoj pôvod v dieťati, k

„sociálnemu“ modelu, ktorý hovorí, že bariéry v učení existujú v samotných školských štruktúrach a všeobecnejšie povedané, v postojoch a štruktúrach celej spoločnosti. Inkluzívny prístup zdôrazňuje predpoklad, že jednotlivé deti majú právo zúčastňovať sa všetkého, čo sa ponúka v bežnej triede.“

Inkluzívna forma vzdelávania predstavuje možnosť spoločného vzdelávania žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami spoločne so žiakmi intaktnými (Schmidtová, 2013). V praxi to znamená, že v jednej „inkluzívnej“ triede sa spoločne vzdelávajú intaktní žiaci a žiaci so zdravotným postihnutím, žiaci chorí a zdravotne oslabení, žiaci s vývinovými poruchami, žiaci s poruchou správania, žiaci so sociálne znevýhodneného prostredia a žiaci s nadaním; (Interný metodický materiál ŠŠI, 2014).

V intenciách inklúzie ako systému vzdelávania sa rozhodla ísť aj Súkromná základná škola v Bratislave. V júni 2016 získala základná škola od Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR súhlas realizovať od šk.r. 2016/2017 3-ročný experiment s aplikáciou inklúzie a inkluzívneho vzdelávania vo svojej škole. Garantkou experimentu je Doc. PhDr. Marta Valihorová, PhD. Z Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela z Banskej Bystrice..

Každá škola, ktorá sa chce označovať za inkluzívnu školu, musí splniť tieto 4 podmienky (Nielsen,2014): účasť, akceptácia, participácia a úspech.

Účasť sa vzťahuje k času, ktorý trávia žiaci so špeciálnymi potrebami na vyučovaní v bežnej škole.

Akceptácia sa vzťahuje k postojom spolužiakov aj učiteľov a k ich prijatiu detí so špeciálnymi potrebami ako aktívnych členov triednej skupiny v bežnej škole.

Participácia znamená aktívna účasť detí so špeciálnymi potrebami vo všetkých školských aktivitách.

Úspech znamená, že žiakom so špeciálnymi potrebami sa umožňuje zažiť v škole úspech a rozvíjať si pozitívny obraz o sebe.

Teda v škole, ktorá je inkluzívnou, nie je žiak len jednoducho prítomný v triede a sedí tam, ale je zakomponovaný do aktivít a činností triedy, akceptovaný svojimi spolužiakmi a učiteľmi, dostáva pochvaly, zažíva úspech, dostáva spätnú väzbu, v čom je aj on dobrý, kde má aj on svoje silné stránky osobnosti.

2 METÓDY

V edukácii v tejto inkluzívnej základnej škole sa rešpektuje osobnosť každého žiaka, jeho jedinečnosť, osobitosť, špecifickosť. Ku každému žiakovi sa v edukačnom procese pristupuje individuálne, berú sa do úvahy odlišnosti jeho psychiky vyplývajúce aj z jeho diagnózy, kapacita jeho vnímania, pozornosti, pamäti, myslenia, riešenia problémov, jeho vôľové vlastnosti, jeho temperament, jeho nadanie a talent a k tomu sa tiež prispôbujú metódy, postupy a prístupy učiteľov. V škole je výrazná tendencia hľadať silné stránky a potenciality žiaka, ktoré každý žiak, aj žiak s istým handicapom má.

Po skúsenostiach, ktoré v inkluzívnej základnej škole sme doteraz získali, sa nazdávame, že inkluzívny typ školy smerujúci k výraznej podpore mentálneho zdravia žiakov, je vhodné postaviť na piatich základných princípoch, piatich K, o ktoré sa v škole usilujeme, a to princípe *kooperácie, komunikácie, kompetencie, kreativity, kariéry* (Gajdošová, 2015).

Princíp kooperácie uplatňovaný v inkluzívnej škole zdôrazňuje vzájomnú spoluprácu všetkých partnerov - účastníkov výchovno-vzdelávacieho procesu pri zabezpečovaní inkluzívnej edukácie a vytváranie multidisciplinárnych tímov na každej škole. Každá inkluzívna škola potrebuje multidisciplinárnu spoluprácu viacerých odborníkov, pedagogických aj odborných zamestnancov, najmä učiteľov, asistentov učiteľa, špeciálnych a

sociálnych pedagógov, školských a poradenských psychológov, ale pravdaže aj klinických psychológov, zdravotníckych pracovníkov, lekárov, psychiatrov.

Princíp komunikácie v inkluzívnej škole znamená otvorené vyjadrovanie pozitívnych i negatívnych emócií, pocitov, názorov a hodnotení od učiteľov a žiakov. Komunikácia je tu otvorená rôznymi smermi, a to s smere k vedeniu školy i v smere ku žiakom a k ich rodičom. Pretože normy v inkluzívnej škole obsahujú pluralizmus a rôznorodosť, v škole sa budú vyskytovať aj konflikty. Zároveň však sa tu akceptuje, že každý problém sa rieši spoločne, v spolupráci s inými a že pri hľadaní riešenia sa berú do úvahy vždy záujmy ďalších ostatných ľudí na škole. Úlohou špeciálneho pedagóga a školského psychológa je tu napomáhať konfrontácii názorov medzi učiteľmi a žiakmi a učiteľským zborom a skupinami či triedami žiakov, priamej, otvorenej, voľnej a autentickej komunikácii medzi všetkými účastníkmi výchovno-vzdelávacieho procesu.

Tretí princíp kompetencie zdôrazňuje skutočnosť, že v inkluzívnej edukácii sa kladie dôraz nielen na rozvoj požadovaných vedomostí, zručností a návykov žiakov, teda ich odbornú kompetenciu, ale aj na sociálno-emocionálnu kompetenciu potrebnú pre správne fungovanie medzi ľuďmi, najmä doteraz opomínané kompetencie, ako napr. altruizmus, filantropia, tímová kooperácia, sebadôvera, dôvera v iných, zvládanie záťaž, riešenie konfliktov a kríz, zodpovednosť, solidarita, spiritualita.

Kreativita je princíp, ktorý kladie dôraz na rozvíjanie tvorivosti a tvorivého myslenia žiakov. Inkluzívna škola predpokladá, že každé dieťa v nej je v niečom nadané a talentované a že práve nájdením a rozvíjaním týchto špecifických schopností sa podarí zvýšiť jeho sebadôveru, sebadôveru, nájsť si miesto v triednom kolektíve, uspieť, smerovať k budúcej profesii a i.

Princíp kariéry znamená poskytovať systematickú a kvalifikovanú pomoc pri rozhodovaní a voľbe povolania žiakov v inkluzívnej škole v súlade s ich osobnostnými predpokladmi ako aj požiadavkami trhu práce. Odborníkov zainteresovaných na rozhodovaní a správnej voľbe povolania mladých ľudí spája spoločný cieľ, a to optimálne zladit' záujmy a preferencie žiakov a ich osobné predpoklady pre zvolené povolanie s aktuálnymi požiadavkami trhu práce a spoločenskej praxe, ponukou profesií, tak, aby profitoval ako sám človek, tak aj spoločnosť.

3 VÝSLEDKY

Doterajšie skúsenosti a poznatky v tomto type vzdelávania možno formulovať nasledovne:

Žiaci so špecifickými potrebami potrebujú školu s pružnou štruktúrou a alternatívnymi vyučovacími metódami. Dôležitý je aj nízky počet žiakov v triede (najviac 10-12) a akceptácia ich rôznorodosti, osobitosti, individuality, inakosti. Žiaci sa tak dostávajú do centra pozornosti všetkých učiteľov, špeciálnych pedagógov a školských psychológov. Učiteľ prijíma každého žiaka takého, aký skutočne je, bez predsudkov a bez rozdielov.

V inkluzívnej škole, ktorá má triedy s menším počtom žiakov, sa môže učiteľ oveľa viac venovať jednotlivým deťom a pomáhať im s problematickými oblasťami. V takomto úzkom kruhu má každý žiak väčšiu šancu presadiť sa, diskutovať s pedagógom a ukázať, čo v ňom skutočne je. Deti sa v takejto škole viac povzbudzujú, pomáhajú si a majú pocit spolupatričnosti. Každé dieťa zažíva pocit úspechu a radosti, čím získava kladný vzťah k škole. Deti sú často chválené za všetko, čo urobia dobre, aj keď je to len nejaká maličkosť. Učenie sa tak stáva radosťou a nie povinnosťou.

Inkluzívna škola vytvára pre svojich žiakov pohodové prostredie. Každý deň sa začína rozhovorom. Samotná vyučovacia hodina je odlišná od tej, ktorú poznáme z klasickej školy. Deti so špecifickými potrebami nie sú tlačene k presnému vymedzeniu štruktúry hodiny, pretože sa nedokážu dlho sústrediť. Počas vyučovania môžu teda aj relaxovať, napríklad počúvaním hudby, kreslením, poprípade sa môžu poprechádzať, navštíviť psychológa alebo špeciálneho pedagóga.

Žiaci nie sú v inkluzívnej škole náhodne vyvolávaní a preskúšavani z učiva. Ak je žiak naučený, sám sa môže prihlásiť a požiadať o vyskúšanie. Ak dieťa trpí dysgrafiou, dysortografiou alebo má iný problém s písaním, nie je nútené do písomných skúšok, ale odpovedá vždy len ústne. Žiaci sú hodnotení klasicky, známkami od 1 po 5, pričom tie horšie sa udeľujú len ojedinele. V prípade, že si žiak chce svoje známky opraviť a naučí sa danú učebnú látku, vyučujúci to vždy ocení a vyskúša ho. V niektorých prípadoch sa využíva iba slovná klasifikácia. K známke sa vyjadruje učiteľ, špeciálny pedagóg, školský psychológ. Konečná známka nie je preto priemerom známok, ale do úvahy sa berie i celková práca žiaka počas školského roka, jeho aktivita, úsilie, motivácia a pokroky.

Inkluzívna škola tento školský rok implementovala do vyučovacieho procesu niekoľko programov, spomenieme aspoň preventívny program Druhý krok. Medzinárodný preventívny program Druhý krok je zameraný na prosociálnu výchovu a na rozvíjanie sociálnych zručností a emocionálnej inteligencie detí. Žiaci sa učia spoznávať samého seba, ľudí okolo seba, lepšie s nimi komunikovať, zvládať negatívne emócie a adekvátnejšie riešiť konflikty. Prostredníctvom konkrétnych modelových situácií sa naučia rozvíjať svoju empatiu a kontrolovať si emócie ako hnev, úzkosť a zlosť. Medzinárodný program v podporilo aj Ministerstvo školstva SR a odporúča ho využívať v edukačnom procese aj v ostatných základných školách.

Základná škola má špeciálneho pedagóga, logopédov, školských psychológov a tiež podľa potreby niekoľko asistentov učiteľa, ktorí sú žiakom k dispozícii počas vyučovania i po ňom, pomáhajú im v učení aj pri rozvoji osobnosti, žiakov povzbudzujú, oceňujú, dodávajú sebadôveru, sú pre školákov „bútl'avou vrbou" a dobrým kamarátom, ktorí si ich vždy vypočujú a pomôžu im.

Školskí psychológovia a špeciálni pedagógovia pomáhajú inkluzívnej škole na najcitlivejších miestach, a to nielen pri riešení každodenných vývinových a výchovných problémov žiakov, ale aj pri podporovaní duševného zdravia učiteľov a žiakov, vytváraní zdravej školskej sociálnej klímy a interpersonálnych vzťahov v školskom prostredí, pri zabezpečovaní spolupráce školy a rodiny, pri výchovných štýloch učiteľov a rodičov, pri zavádzaní moderných nedirektívnych metód edukácie s prihliadnutím na vekové a vývinové osobitosti žiakov, pomáhajú učiteľom pri poznávaní osobnosti žiakov, a pri zavádzaní rozvíjajúcich a intervenčných programov na prevenciu agresie, násillia, šikanovania, intolerancie, rasizmu, programov na rozvíjanie emocionálnej inteligencie, prosociálneho správania.

IV DISKUSIA

Prvé skúsenosti, ktoré s inkluzívnym typom školy máme, umožňujú zdôrazniť, že na inkluzívnu školu a inkluzívne vzdelávanie sú kladené vyššie nároky spojené s veľkou heterogenitou zloženia jej žiakov. Ide o požiadavky:

- a) na zmenu prostredia, najmä sociálneho prostredia školy a tried,
- b) na prácu učiteľov na celistvom rozvoji osobností žiakov, najmä psychického zdravia detí a rozvíjania ich kľúčových kompetencií,

- c) na vzájomnú spoluprácu a altruizmus žiakov v triede a kvalitné interpersonálne vzťahy,
- d) na kooperáciu pedagogických a odborných zamestnancov školy pracujúcich v multidisciplinárnych tímoch zameranú aj na vytváranie dobrej sociálnej klímy a sociálnej atmosféry a dobrých vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi, avšak s primeranou náročnosťou a požiadavkami na ich výsledky v učení,
- e) na intenzívnejšiu spoluprácu školy a rodiny prostredníctvom netradičných foriem práce s rodičmi žiakov a komunikácie s rešpektom a úctou,
- f) na kariérové poradenstvo a profesijnú orientáciu žiakov, na adekvátny výber ich ďalšieho štúdia a zamestnania
- g) na prípravu pedagogických a odborných pracovníkov v oblasti relevantných poznatkov o deťoch so psychickými, telesnými a sociálnymi handicapmi, o ich správaní a prežívaní sveta okolo seba, potrebné sú najmä najnovšie poznatky zo psychológie (sociálnej, vývinovej, klinickej, školskej, pedagogickej, poradenskej psychológie), špeciálnej pedagogiky, sociálnej práce či sociológie, ale aj modernej didaktiky a metodiky výchovy a vzdelávania detí, zvlášť detí s handicapmi.

Inklúzia v slovenských školách je síce o školskej politike, školských zákonoch, finančných dotáciách, materiálnych podmienkach, príprave učiteľov a ďalších odborníkov, ale predovšetkým v nej ide o postoje nás všetkých, o hodnoty, o toleranciu, o akceptáciu odlišností, o úprimnosť, o dôveru, o altruizmus, o morálku.

Použitá literatúra

- Gajdošová, E. (2015). *School psychology and school psychologist for the 21st century* [Školská psychológia a školský psychológ pre 21. storočie] / 1st ed. - Praha : Wolters Kluwer..
- Daniels, H.- Gardner, P. (Eds.) (1999). *Inclusive educatio: supporting inclusion in education systems*. London: Kogan Page Limited.
- Nielsen, H. W. (2014). *Inclusion. Challenges and opportunities*. In: Gajdošová, E.(Ed.)Psychológia-škola-inklúzia. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, 4.-5.sept.2014, 47 -51, Nitra: Polymédia.
- Porubský,Š.,Vančíková,K.,Rosinský, R.,Strážik,P. (2014). *Pedagogický model inkluzívneho vzdelávania na základných školách*. Prešov: MPC.
- Schmidtová, M. (2010). *Zvláštnosti inkluzivní edukace dětí se sluchovým postižením*. In: *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál.
- Schmidtová, M. (2013). *Inkluzívna škola - ako na to?* Bratislava: Človek v tísní-pobočka Slovensko, Centrum pre výskum etnicity a kultúry.
- Vančová, A. (2008). *Integrácia a inklúzia osôb s postihnutím, narušením alebo znevýhodnením v kontexte edukácie v komparácii s ich segregáciou* (vybrané kapitoly). Bratislava: Mabag.
- Zelina, M. (2014). *Inkluzívna škola*. Gajdošová, E.(Ed.) Psychológia-škola-inklúzia. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, 4.-5.sept.2014, 207-211, Nitra: Polymédia.

Kontaktné údaje:

PhDr. Veronika Bisaki,
 Mgr. Silvia Sodomová
 Súkromná základná škola
 Ružová dolina 29
 821 09 Bratislava
 Email: nikanika84@gmail.com
 Email: silvia.sodomova@gmail.com